

INDEX

1.- Introducció	2
2.- Situació geogràfica i context geològic	3
3.- Context històric i antecedents arqueològics	6
4.- Metodologia	10
5.- Treballs realitzats i resultats obtinguts	11
6.- Conclusions	13
7.- Bibliografia	14
- Làmines	15

1.- INTRODUCCIÓ

La present memòria fa referència a la intervenció arqueològica preventiva realitzada al solar que ocupava l'antic Mercat del Carme, entre els carrers de Ramon Berenguer el vell, de l'Arc del Teatre i del Cid (Barcelona, el Barcelonès).

Els treballs van ésser desenvolupats sota la direcció de l'arqueòleg Daniel Giner Iranzo (CODEX – Arqueologia i Patrimoni) entre el 6 i el 31 d'octubre de 2008, d'acord amb la resolució d'expedient de 23 de setembre del Director General de Patrimoni Cultural que autoritzà la intervenció.

Aquests treballs han estat encarregats i finançats per l'empresa Foment de Ciutat Vella, a través de l'empresa FAUS, amb motiu del projecte constructiu de l'edifici de la nova Oficina Integral de la Tresoreria de la Seguretat Social de Barcelona, i s'han dut a terme seguint el projecte d'intervenció arqueològica redactat per l'arqueòleg Isidre Pastor Batalla, d'acord amb les directrius tècniques del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona.

La intervenció arqueològica s'ha plantejat com una actuació subsidiària de la fase prèvia al projecte constructiu del nou equipament i, per tant, ha estat plantejada com una actuació arqueològica preventiva per tal d'avaluar les perspectives arqueològiques que ofereix el subsòl de l'àmbit afectat. Els treballs que es contemplen en aquesta fase del projecte son la demolició i retirada dels fonaments de l'antic mercat.

2.- SITUACIÓ GEOGRÀFICA I CONTEXT GEOLÒGIC

L'indret del que és objecte el present projecte està situat al barri del Raval, del districte de Ciutat Vella, de Barcelona. L'àmbit d'afectació es correspon amb la superfície que ocupa el solar que ocupava l'antic Mercat del Carme, entre els carrers de Ramon Berenguer el vell, de l'Arc del Teatre i del Cid i la mitgera interior de les finques del carrer de Peracamps, del districte de Ciutat Vella de Barcelona.

L'àmbit d'actuació de la present intervenció arqueològica s'emmarca en la superfície que ocupa el solar que queda definit entre els núm. 63-65 del carrer de l'Arc del Teatre i els núm. 12-14 del carrer del Cid.

Es tracta d'un solar definit per la superfície que ocupava l'antic mercat del Carme i que forma part de la mateixa unitat d'actuació d'urbanització d'aquest espai urbà. La superfície total que ocupa aquest àmbit d'actuació es correspon a un total de 700 m².

La Referència Cadastral 0909509DF3800H full 1/500, P187 de l'illa 0150080, del plànol parcel·lari de la ciutat de Barcelona i les coordenades UTM Huso 31 són X: 430973 Y:4580982.

Vista aèria del solar objecte de l'actuació arqueològica.

El Barcelonès, format per cinc municipis amb Barcelona com a capital, té una superfície comarcal de 143,07 km², molt per davall territorialment de qualsevol altra comarca catalana. Des del punt de vista demogràfic, el Barcelonès, segons el cens del 1991, té 2.302.137 habitants, amb una densitat de 16.091 hab/km², segons el qual li correspon, a ella sola, el 38% de tot el poblament català. Comprèn el territori estès entre la Mediterrània i la Serralada Litoral, en el tram conegut per serra de Collserola, o sigui entre els estrets de Martorell i de Montcada, per on els rius Llobregat i Besòs, respectivament, s'encaminen finalment a la mar.

Des del punt de vista de la morfologia, és fàcil d'identificar, al Barcelonès, dues grans unitats: la serra de Collserola i el Pla de Barcelona, tot i que convé veure, en cadascuna d'aquestes unitats, diverses particularitats.

El Pla de Barcelona, obert al mar, limitat per la Serralada i, a migjorn, per la falla que segueix, ran de mar, des de Garraf i el Turó de Montjuïc (173 m), que és el punt més elevat, pels turons dels Ollers, del Tàber, de les Falzies, de la Bota, etc., fins al turó de Montgat, més enllà del Besòs.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. La falla també és visible terra endins, en el pla. Si aquest va baixant suaument i d'una manera regular des de Collserola, en el punt de contacte entre la ciutat vella i l'Eixample es produeix una ruptura de continuïtat, amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana. De l'esglaó cap a mar ja no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïns i del corrent litoral.

Així, al Pla es poden distingir tres sectors: el pla inclinat, recobert per una heterogènia coberta sedimentaria; el pla de baix ocupa el sector comprès entre l'esglaó abans mencionat i la mar, on dominen materials al·luvials més fins

aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, pels corrents marins. Els turons de ran de mar es formaren en plegar-se els dipòsits marins que, en el Miocè i el Pliocè, s'havien sedimentat sobre el sòcol paleozoic.

Des de l'època romana ençà, la costa del Pla de Barcelona ha anat guanyant terreny a la mar, sobretot a causa dels arrossegaments del Besòs, que s'han afegit als que porta el corrent marí tangencial a la costa, el qual erosiona constantment les terres del Maresme.

La inclinació del Pla orientà clarament la xarxa hidrogràfica, que es fixà, finalment, en funció, també, d'un nivell de base divers. El resultat és que es poden agrupar les esmentades rieres del Barcelonès en tres grans conjunts: un sector central on es troba Barcelona, un altre a l'est dels serrats menors i un altre que dirigeix les aigües cap al sud-oest de Montjuïc.

Dins d'aquest context general podem concretar que el solar objecte d'aquesta intervenció, com tot el nucli urbà antic de Barcelona, es troba situat al sector baix del Pla de Barcelona, caracteritzat per un mantell al·luvial de llims, argiles, sorres i graves format amb les aportacions de les rieres, dels torrents que corren des de la serra, dels deltes dels rius Llobregat i Besòs i del corrent litoral marí.

2.- CONTEXT HISTÒRIC I ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS

Les perspectives arqueològiques que ofereix el solar objecte del present projecte s'emmarquen en la conjuntura del propi interès arqueològic i la rellevància històrica que presenta aquest sector de la ciutat, el barri del Raval de Barcelona. Aquesta transcendència es fa palesa a partir d'haver-ne documentat una ocupació humana des de l'època prehistòrica fins als nostres dies i que té com a principals referents patrimonials el Monestir romànic de Sant Pau del Camp i el conjunt de les Reials Drassanes de Barcelona.

La transcendència de la singularitat i riquesa arqueològica i patrimonial que ofereix la zona on s'emplaça l'àmbit d'actuació es remunta a mitjan segle XVI, període en què es té constància de la localització dels primers enterraments en *tegulae* i àmfora a la zona. Però no serà fins l'any 1931 i, posteriorment, durant els anys 60 que es referencien les primeres troballes arqueològiques en relació a una zona de necròpolis d'època tardorromana, a l'entorn del carrer de Sant Pau.

Des de la primera intervenció arqueològica realitzada amb rigor científic, entre els anys 1988 i 1989 s'han succeït nombroses actuacions a l'entorn immediat de l'àrea objecte del present projecte. Al voltant del carrer Sant Pau, entre el Monestir de Sant Pau del Camp i la Rambla del Raval s'han portat a terme diverses intervencions els resultats de les quals han possibilitat la delimitació d'una zona que ofereix unes expectatives arqueològiques força rellevants.

En primer lloc, cal destacar la singularitat i rellevància de les restes arqueològiques localitzades a la zona, en el decurs dels últims anys.

Així, s'ha documentat una primera fase d'assentament que es correspon amb un horitzó cronològic del Neolític Antic i Mitjà (finals del 5e mil·lenni – 4art mil·lenni AC).

També ha estat documentat un assentament de l'Edat del Bronze (2on mil·lenni – inici del I mil·lenni aC). Tot i que aquestes restes presenten certa dispersió, l'abast de les mateixes és una constant en les diverses intervencions realitzades a la zona, especialment a les que s'ha realitzat a la banda de muntanya del carrer Sant Pau. Tanmateix, els resultats de les intervencions permeten interpretar que els assentaments del període històric més antic es localitzen allunyades de la zona de maresmes (estany del Cagalell) mentre que les d'època més recent ocupen indrets més properes a l'estany. Factor que, sens dubte, s'ha de posar en consideració del retrocés de la zona humida.

En el decurs dels últims anys han estat nombroses les intervencions arqueològiques que s'han portat a terme a l'entorn proper de l'àmbit d'afectació del present projecte. Aquestes corresponen, majoritàriament, a actuacions sobre grans superfícies de terreny, subsidiàries del projecte de transformació urbanística del qual ha estat subjecte el barri. Del conjunt d'aquestes intervencions cal tenir present totes aquelles que han aportat resultats per la interpretació i estudi de l'evolució històrica d'aquest sector de la ciutat.

Al solar de la part posterior del Monestir de Sant Pau, espai que actualment ocupen el Jardins de Sant Pau del Camp, s'han documentat les restes estructurals de les dependències d'una vil·la d'època romana. Aquesta presenta un moment de màxim esplendor entre els segles I-III dC i perdura fins al segle V. En contacte amb la vil·la han estat localitzat nombrosos enterraments, tant en contenidor de *tegulae* a doble vessant, àmfora o bé amb fossa simple així com les restes d'un mausoleu.

La zona de necròpolis estaria en relació a la via, perdurant el seu ús com a zona d'enterrament fins al període de l'antiguitat tardana (VI-VIII). Les restes exhumades denoten una concentració al voltant del camí i de la zona més propera a Sant Pau que, molt probablement, estaria relacionada amb algun lloc de culte ubicat, o bé relacionat, amb l'esmentada vil·la. Una d'aquestes inhumacions amb "*tegulae*" es va localitzar a tocar del carrer de les Tàpies.

A la zona de la Rambla del Raval i de l'Illa Robador, s'han realitzat diverses actuacions entre els anys 1998 i 2005 amb la finalitat d'avaluar les perspectives arqueològiques que oferia el solar. Entre aquestes cal fer esment de les següents: Intervenció Arqueològica a Sant Pau del Camp, sota la direcció d'Oriol Granados, Ferran Puig i R. Farré (1992-93); la Intervenció Arqueològica al carrer St. Pau núm. 116, cantonada Reina Amalia i Carretes, sota la direcció de Pere Lluís Artigues (1998-99); la Intervenció Arqueològica a Can Ricart, sota la direcció de Carme Subiranes (Arqueociència, S.L 2004) – Mar Carretero (Arqueociència, S.L: 2005) i la Intervenció arqueològica al carrer Riereta, 37-37b –Sant Pau, 84, sota la direcció tècnica de Javier González (Arqueocat, SL. 2005), la Intervenció arqueològica subsidiària de la construcció de les promocions d'habitatges, del solar d'Illa Robador, realitzada sota la direcció tècnica de Joan Piera i Laura Suau (Atics, S.L.) i la intervenció arqueològica de la construcció de l'aparcament i la central de recollida pneumàtica, realitzat l'any 2005, sota la direcció tècnica de Joan Piera (Atics, S.L.). També cal tenir presents els resultats obtinguts en el decurs de la Intervenció al solar del nou Conservatori de Música del Liceu, sota la direcció de Damià Griñó i Anna Bordas (Atics, S.L.), que va permetre documentar un dels conjunts del període neolític antic evolucionat de més rellevància de la part baixa del Raval.

Els resultats obtinguts en el marc del conjunt d'aquestes intervencions, prèvies a la present, han permès avaluar i concretar les perspectives arqueològiques que ofereix el solar. Així, doncs, s'ha de considerar la singularitat i rellevància que han aportat aquest treballs en relació a l'ocupació històrica d'aquest sector de la ciutat, de forma especial pel que fa a l'època prehistòrica. D'altra banda, s'ha pogut constatar i detallar aspectes generals i concrets del procés d'ocupació i evolució històrica d'aquest sector des d'època romana fins als nostres dies. Aquesta ocupació de la part baixa del Raval es caracteritza per

correspondre's a una zona de camps horts, articulats a partir d'una xarxa d'eixos viaris definits en relació a les principals vies d'accés a la ciutat.

Pel que fa estrictament al solar objecte d'aquesta intervenció, es tracta d'un solar definit en la superfície que ocupava l'antic Mercat del Carme, que va néixer als anys 50 a l'altra banda del Paral·lel i el 1972 es va traslladar a aquest indret, després que marxés molta de la clientela que tenia a les barraques de Montjuïc. Aquest edifici ocupava una superfície edificada 3000 m². Va tancar el novembre de 2006 i el solar que quedarà servirà per connectar dos carrers, fer-hi una plaça i construir-hi un edifici oficial.

En relació a l'edifici que ocupava el solar objecte de la present intervenció s'ha realitzat un estudi històric-arquitectònic del Mercat del Carme per Elisa Regueiro Atón, l'any 2003.

Vista de l'edifici de l'antic Mercat del Carme poc abans del seu enderroc.

4.- METODOLOGIA

El projecte d'intervenció arqueològica presentava com a objectiu principal el seguiment i control dels treballs de demolició de la fonamentació de l'antic mercat i dels treballs de retirada de runes d'aquestes estructures, així com dels treballs subsidiaris que es derivin del programa de terraplenament del solar, que contempla el projecte de reforma arquitectònica.

Com a resultat dels objectius plantejats es va decidir el desmuntatge mecànic sota seguiment i control arqueològic de les estructures descobertes.

Aquesta intervenció arqueològica preventiva ha estat identificada amb el codi de intervenció 092-08.

Tanmateix, s'ha procedit a la corresponent documentació fotogràfica digital de les restes descoberts.

5.- TREBALLS REALITZATS I RESULTATS OBTINGUTS

Com a conseqüència del rebaix general previ del solar, uns 80 cm per sota del nivell actual de circulació del carrer, va quedar parcialment al descobert la planta de l'antic Mercat del Carme, amb les restes de les fonamentacions de 6 parades del mercat que es presenten alineades en una distribució ortogonal.

Aquestes fonamentacions són fetes amb formigó armat, mitjançant la tècnica d'encofrat, i presenten una planta quadrada de 7 m de costat.

Els murs alternen unes amplades de 30 i 60 cm i s'han documentat amb una alçada de 55 cm per sobre del nivell del solar una vegada rebaixats els terrenys.

Vista del solar amb les fonamentacions de formigó del Mercat del Carme.

Cal fer esment que altres estructures de subsòl corresponents al mercat, com diverses clavegueres de maons, no han estat conservades amb el rebaix mecànic del solar previ a aquesta intervenció, documentant-se diverses restes als perfils de la zona afectada.

En aquest punt es va procedir a la documentació de les estructures conservades i, després, al seu desmuntatge mecànic sota control i seguiment arqueològic fins al nivell actual del solar. Així, es van picar amb una màquina retroexcavadora les diverses fonamentacions de formigó de les parades del mercat, no documentant-se noves estructures arqueològiques.

D'altra banda, a les tasques de desenrunament es va tenir cura de que no es produís un nou rebaix dels terrenys solar que pogués posar al descobert noves estructures arqueològiques.

Vista dels treballs mecànics de desmuntatge d'estructures.

Una vegada acabades les feines de desenrunament es va donar per finalitzada la intervenció.

Vista del solar una vegada finalitzats els treballs.

6.- CONCLUSIONS

La intervenció arqueològica preventiva al solar que ocupava l'antic Mercat del Carme entre els carrers de Ramon Berenguer el vell, de l'Arc del Teatre i del Cid i la mitgera interior de les finques del carrer de Peracamps del districte de Ciutat Vella de Barcelona, no ha donat un resultat positiu quant a la documentació d'estructures arqueològiques en sentit estricte.

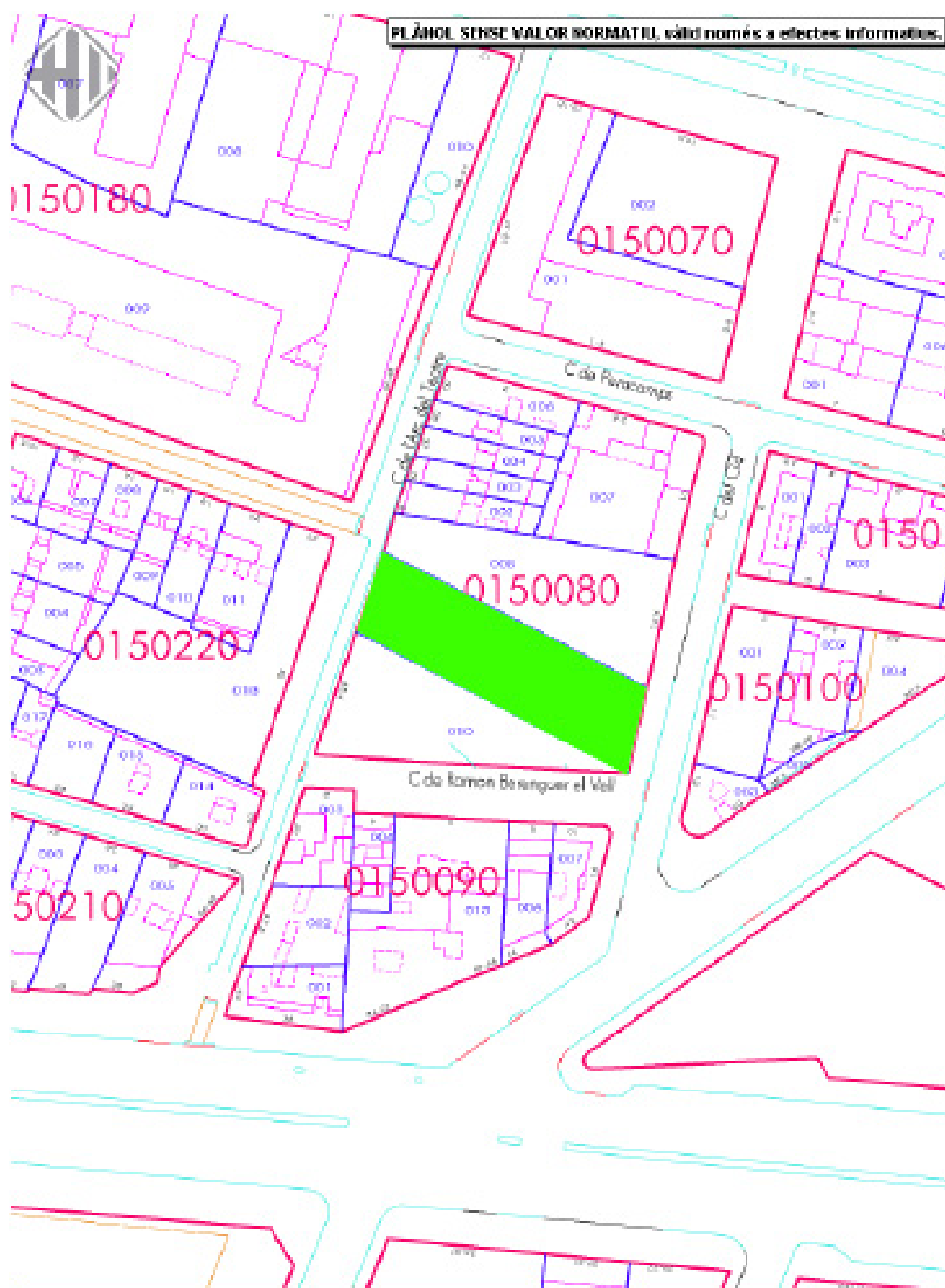
El que sí s'ha documentat, de forma parcial, és la planta de l'antic mercat amb les restes de les fonamentacions de formigó armat de 6 parades, de planta quadrada amb 7 m de costat, que es presenten alineades en una distribució ortogonal.

Aquestes estructures han estat desmuntades mecànicament sota control i seguiment arqueològic, no documentant-se l'aparició de noves estructures arqueològiques.

Cal tenir present que el rebaix ha quedat a una cota molt alta i en cap moment s'ha arribat al nivell geològic. Això implica que si hi hagués restes arqueològiques de moments anteriors a l'època contemporània, aquestes es trobarien per sota de la cota assolida. Per tant, si es produeixen aquests nous rebaixos caldrà replantejar de nou la intervenció arqueològica

7.- BIBLIOGRAFIA

- CAHNER, Max (Dir) (1991): *Gran geografia comarcal de Catalunya, vol 1 – Introducció. Barcelonès. Baix Llobregat*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- PASTOR BATALLA, Isidre (2008): *Projecte d'intervenció arqueològica subsidiària de la construcció de l'edifici de la nova Oficina Integral de la Tresoreria de la Seguretat Social, de Barcelona – Fase prèvia*, Foment de Ciutat Vella, Barcelona.

Làmina 1- Planol topogràfic amb l'emplaçament de l'àmbit d'actuació.